

فهرست مطالب

پیشگفتار نویسنده	۷
مقدمه	۱۱

فصل اول

کلیات و مفاهیم	۱۹
گفتار اول: تاریخچه‌ی طلاق	۱۹
بررسی تاریخی طلاق در جوامع و ادیان گذشته با تکیه بر حق طلاق	۱۹
اختیار طلاق در جوامع قدیم	۲۰
تاریخچه‌ی طلاق در ادیان قبل از اسلام	۲۱
طلاق در اسلام	۲۲
گفتار دوم: تعاریف و اصطلاحات	۲۳
معنای طلاق	۲۳
معنای لغوی	۲۳
معنای اصطلاحی طلاق و اصطلاح طلاق نزد فقها	۲۴
معنای طلاق در اصطلاح حقوقدانان	۲۵
وجه اختلاف معنای طلاق فقهی و حقوقی	۲۶
معنای مبیانت و تفریق	۲۷
معنای خلع	۲۷
معنای مبارات	۲۸
معنای ایلاء	۲۹
معنای لغوی ایلاء	۲۹
معنای اصطلاحی ایلاء	۲۹
معنایظهار	۳۰
معنای لغویظهار	۳۰
معنای اصطلاحیظهار	۳۰

۳۱.....	تاریخچه و شأن نزول آیه در مورد ظهار.....
۳۱.....	حکم ظهار در قرآن.....
۳۲.....	تعریف طلاق قضایی.....
۳۳.....	معانی عسر و حرج.....
۳۳.....	تعریف لغوی عسر و حرج.....
۳۳.....	تعریف فقهی و حقوقی عسر و حرج.....
۳۴.....	انحلال عقد نکاح (فسخ و طلاق).....
۳۴.....	تعریف فسخ.....
۳۵.....	وجه تمایز و اشتراک فسخ و طلاق.....
۳۵.....	تعریف عقد و ایقاع.....
۳۵.....	تعریف ایقاع.....
۳۶.....	تعریف عقد.....
۳۷.....	تفاوت بین عقد و ایقاع.....
۳۷.....	معانی فتوا.....
۳۷.....	معنای لغوی فتوا.....
۳۸.....	معنای اصطلاحی فتوا.....
۳۸.....	معنای فتوا نزد فقها و اصولین.....
۳۹.....	معنای لغوی ادله.....
۳۹.....	معنای اصطلاحی ادله.....
۳۹.....	تقسیمات ادله.....
۳۹.....	ادله اربعه.....
۴۱.....	معنی اجماع نزد شیعه.....
۴۲.....	حُسن و قبح عقلی.....
۴۵.....	ارتکازات عقلی.....
۴۶.....	معانی واجب.....
۴۶.....	معنای لغوی واجب.....
۴۶.....	معنای اصطلاحی واجب.....
۴۷.....	تعریف طلاق واجب.....

فصل دوم

۴۹.....	طلاق و اقسام آن در فقه و حقوق موضوعه.....
---------	---

گفتار اول: طلاق در قرآن و سنت	۴۹
مقدمه	۴۹
طلاق در قرآن	۴۹
نشوز و شقاق در قرآن و کلام فقهاء	۵۲
ایلاء وظهار در قرآن	۵۳
حکم طلاق در قرآن تأسیسی است یا امضائی	۵۴
نظر نگارنده	۵۷
طلاق در سنت	۵۸
نقل سه صورت از روایات	۵۸
گفتار دوم: طلاق در حقوق و قوانین ایران	۶۲
سیر تحولات قانون گذاری در حقوق ایران	۶۲
موجبات طلاق	۶۳
گفتار سوم: اقسام طلاق در فقه و حقوق موضوعه	۶۸
تقسیم بندی طلاق از نظر احکام تکلیفیه	۶۸
مقدمه	۶۸
تفصیل اقسام طلاق با توجه به اولین تقسیم بندی شهید ثانی در کتاب شرح لمعه	۶۸
موارد طلاق حرام	۶۹
مورد طلاق مکروه	۷۰
موارد طلاق واجب	۷۰
موارد طلاق سنت (مستحب)	۷۱
بحثی پیرامون طلاق سنت و واجب (نظر نگارنده)	۷۱
تقسیم بندی طلاق از نظر فقه امامیه (شرعی یا غیر شرعی بودن)	۷۲
مقدمه	۷۲
طلاق سنی به معنای اعم نیز به سه قسم تقسیم می گردد:	۷۳
۱- طلاق بائن	۷۳
۲- طلاق رجعی	۷۳
۳- طلاق عدی	۷۴
دیگر اقسام طلاق صحیح غیر از طلاق عدی	۷۴
اقسام طلاق در حقوق ایران	۷۴
مقدمه	۷۴
موارد طلاق بائن	۷۵
آیا طلاق به حکم دادگاه رجعی است یا بائن؟	۷۶

ج- قواعد فقهی.....	۱۰۹
قاعده‌ی لاضرر.....	۱۱۰
۱- اثبات حق فسخ.....	۱۱۰
۲- اثبات حق طلاق برای حاکم.....	۱۱۱
بررسی فتاوی فقهاء در مورد حکم طلاق واجب به دست حاکم (طلاق قضایی).....	۱۱۴
بررسی حقوقی طلاق قضایی.....	۱۲۲
طلاق زوجه غائب مفقودالأثر.....	۱۲۲
عجز و امتناع شوهر از انفاق.....	۱۲۳
امتناع شوهر از انجام سایر وظایف قانونی.....	۱۲۳
عسر و حرج زن.....	۱۲۳
ماده‌ی ۱۱۳۰ ق.م.....	۱۲۴
وکالت زن در طلاق.....	۱۲۶
آیا وکالت مطلق یا عام نیز در طلاق صحیح است؟.....	۱۲۷
طلاق قضایی بائن است یا رجعی؟.....	۱۲۷
جمع‌بندی بحث و نظر نگارنده.....	۱۳۰
گفتار چهارم: طلاق خلع.....	۱۳۱
مقدمه.....	۱۳۱
چگونگی و مقدار کراهت زوجه.....	۱۳۲
اقسام طلاق خلع بر مبنای احکام خمسه‌ی تکلیفیه.....	۱۳۴
طلاق خلع غیرمشروع (حرام).....	۱۳۴
طلاق خلع مباح.....	۱۳۴
طلاق خلع مستحب.....	۱۳۴
طلاق خلع واجب.....	۱۳۵
محل نزاع.....	۱۳۵
اقوال فقهاء در مورد وجوب یا عدم وجوب طلاق خلع.....	۱۳۶
ادله قائلین به عدم وجوب طلاق خلع.....	۱۳۶
ادله‌ی قائلین به وجوب طلاق خلع.....	۱۳۹
نتیجه‌ی بحث و نظر نگارنده.....	۱۴۴
نتایج و راهکارها.....	۱۴۴
فهرست منابع.....	۱۴۷

avabook.com

فصل اول

کلیات و مفاهیم

گفتار اول: تاریخچه طلاق

بررسی تاریخی طلاق در جوامع و ادیان گذشته با تکیه بر حق طلاق

از منظر تاریخی، این موضوع مسلم و مشخص است که زن در دیدگاه غیر اسلامی؛ حتی در تفکر معاصر غرب، که به زعم برخی، پیشرفته‌ترین نوع تفکرات در غیر ادیان آسمانی است، به مراتب محروم‌تر و مظلوم‌تر از مرد بوده، به صورتی که واضح است در جهان کنونی غرب چگونه زن را یک کالا و ابزار برای تجارت می‌دانند؛ تا جایی که قبل از اسلام در برخی از قبایل بعد از مرگ شوهر، زن را می‌کشتند و در کنار قبر شوهر دفن می‌کردند و در برخی دیگر زن را زنده به گور و با شوهر دفن می‌کردند، البته تعداد محدودی از قبایل نیز چون مصر باستان احترام خاصی برای زن نگه می‌داشتند تا جایی که در آن تمدن بدون دلیل موجه حق طلاق دادن زن وجود نداشت. موضوع اصلی این جاست که آنچه واضح و مبرهن است این‌که در هیچ تفکر و عقیده و مسلک و دینی مثل اسلام در طول تاریخ بشریت برای زن ارزش قائل نبوده‌اند و نیستند و قطعاً نخواهند بود، چرا که با اسلام همه چیز کامل شده است.^۱

^۱ - مکنون و صانع‌پور، ۱۳۷۴، ص ۲۱؛ حسینی مقدم، ۱۳۹۲، ص ۱۸؛ جلالی، ۱۳۸۸، ص ۲۰ و ۲۱.

تاریخچه‌ی طلاق در ادیان قبل از اسلام

۱) **دین یهود:** در تورات در خصوص طلاق قواعدی مشخص شده است. در آیه‌ی یکم از فصل بیست و چهارم «سفر دواریم» به این مضمون است که اگر مرد در همسر خویش مورد غیراخلاقی و بدی ملاحظه کرد می‌تواند او را رها کند.

۲) **دین مسیح:** در انجیل آیات مختلفی در مورد طلاق موجود است و در مورد اختیار طلاق احکام متعارضی را بیان می‌دارد. در بخشی از آیات به‌طور کلی و مطلق طلاق را منع می‌نماید و در بخشی دیگر از آیات طلاق را تنها در صورت زناى احدی از زوجین صحیح می‌داند. این تفاوت آیات در مورد بیان حکم طلاق باعث شده است مسیحیان مشرق زمین طلاق را به‌طور کلی منع نمایند و به انجیل متی متصل گردند^۱ این در حالی است که کاتولیک‌های وابسته به کلیسای روم به‌طور اطلاق آن را غیرشرعی می‌دانند و ازدواج را غیرقابل انحلال تلقی می‌کنند. به هر حال موضوع خود یکی از نواقص مهم این دین تحریف شده می‌باشد که در جوامع کنونی غربی نیز شاهد آن هستیم که باعث شده تا مسیحیان راه‌حل‌هایی هم چون مفارقت جسمی و گسترش موارد انحلال نکاح را انتخاب نمایند که خود این راه‌حل‌ها بر مشکلات قبلی افزوده کرده است.

۳) **طلاق در دوران جاهلیت:** در دوران جاهلیت به این دلیل که اساساً زن موجودی پست و بی‌ارزش بود و در کنار حیوان قرار می‌گرفت، زنان به هیچ عنوان حقی به شوهر نداشتند و تعداد طلاق و شیوه و روش آن تنها در دست مرد بود، وی می‌توانست هر زمان و هر طور که اراده کند همسر خویش را طلاق دهد آن هم نه به شکل متداول امروز که در اسلام مشاهده می‌کنیم، به‌صورت ظهار - اکثراً طلاق‌ها به این روش صورت می‌گرفته - در اسلام نیز با آن‌که بسیار کار قبیحی و حرامی است و مستوجب عقوبت، لکن احکامی را به آن مترتب می‌باشد، که این نشان می‌دهد در دوران جاهلیت ظهار چقدر گسترش داشته و فراگیر بوده است. در این دوران هر گاه مرد همسرش را طلاق می‌داد زن باید به عده می‌نشست و مرد می‌توانست قبل از اتمام عده دوباره به همسرش رجوع کند.^۲

^۱ - یعنی مسیحیان پروتستان.

^۲ - حسینی مقدم، ۱۳۹۲، ص ۳۹ الی ۴۲؛ لوبون، ۱۳۸۷، ص ۵۰۳.

طلاق در اسلام

در فقه اسلامی طلاق از قوانین امضایی است یعنی این که قبل از اسلام همان طور که گفته شد طلاق رایج بوده است و مردان هر گاه می خواستند به دفعات متعدد می توانستند همسر خود را طلاق دهند و برای زوجه نیز امکان شکایت از این وضع نبود. اما با ظهور اسلام، این دین مبین ضمن تأکید حق مرد بر طلاق همسر با روایت نبوی «الطلاق بید من أخذ بالساق» دفعاتی را که مرد می توانست همسر خود را طلاق دهد محدود کرد و در روایات مختلف کراهت دین اسلام را از طلاق مطرح کرد و هم چنین با ظهور اسلام امر طلاق در دو مورد به نفع زنان بهبود یافت. اول همان طور که در بالا گفته شد یعنی دفعاتی که مرد حق طلاق دادن زوجه خود را داشت محدود گردید و دوم این که در مواردی حق جدایی به زوجه داده شد؛ و هم چنین طلاق قانونمند شد و احکام خمسه‌ی تکلیفیه نیز بر آن مترتب شد که موضوع بحث این سیاهه نیز می باشد. مواردی که در فقه اسلامی حق طلاق به زوجه داده شده اند عبارت است:

- ۱- در صورتی که زوج غائب مفقودالاندر شود.
- ۲- در صورتی که زوجه در زندگی به هر دلیل دچار عسر و حرج گردد.
- ۳- وقتی زوج از پرداخت نفقه زوجه عاجز بوده و یا از انجام این تکلیف خودداری کند (بدون دلیل شرعی).
- ۴- در صورتی که زوج حاضر باشد به شرط کراهت زوجه از وی یا کراهت هر دو از یکدیگر با اخذ مالی از زوجه، وی را طلاق دهد که به آن طلاق خلع یا مبارات می گویند (جلالی، ۱۳۸۸، ص ۲۳ و ۲۴).